

Stosunek do demokracji i ocena jej funkcjonowania

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2020/21

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Poczynając od pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych z dość dużą regularnością badamy stosunek Polaków do demokracji – rozumianej jako pewien wzorzec ustrojowy – oraz postrzeganie stanu demokracji w naszym kraju.

POSTAWY WOBEC DEMOKRACJI

We wszystkich kolejnych badaniach CBOS, poczynając od pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych, Polacy niezmiennie deklarują aprobatę dla demokracji, wyrażając przekonanie o wyższości systemu demokratycznego nad innymi formami rządów. W kwietniu tego roku ze stwierdzeniem o przewadze demokracji na innych systemami sprawowania władzy zgodziło się ponad dwie trzecie badanych (68%)¹. Odsetek zwolenników demokracji jest obecnie nieco niższy niż był w latach 2018–2020, kiedy to poparcie dla demokracji regularnie przekraczało 70%, w maju 2018 roku sięgając rekordowego poziomu 76%.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (371) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 8 do 18 kwietnia 2021 roku na próbie liczącej 1131 osób (w tym: 47,3% metodą CAPI, 38,5% – CATI i 14,2% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

RYS. 1. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?

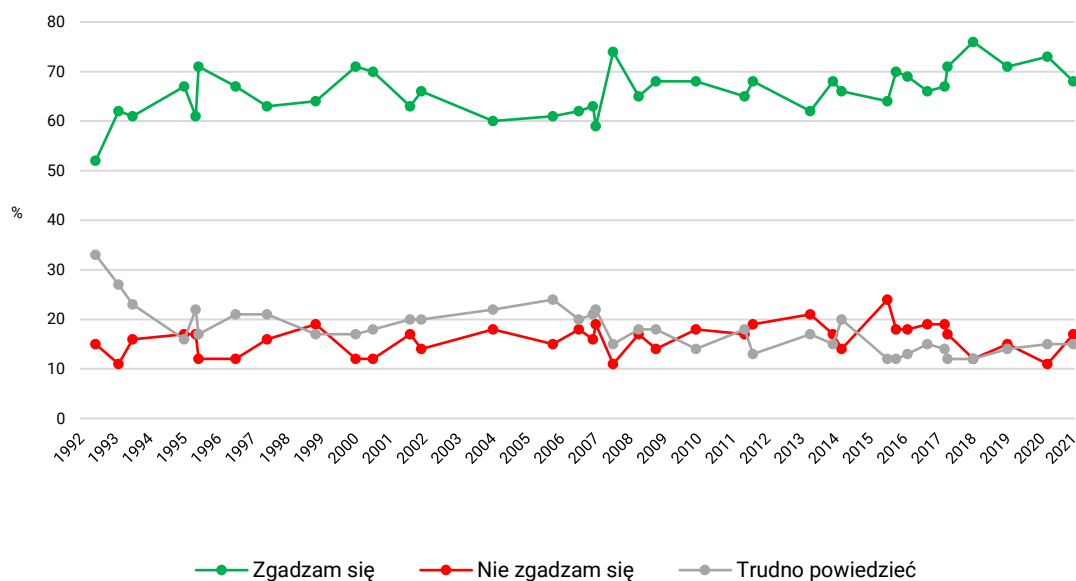

TABELA 1

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																					
	1992	1993			1995			1996	1997	1999	2000		2001	2002	2004	2006		2007		2008	2009	2010
	X	VI	XI	V	IX	X	XI	X	III	IV	X	XI	III	V	II	XI	IV	V	XI	VII	I	III
	w procentach																					
Zgadzam się	52	62	61	67	61	71	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68	68
Nie zgadzam się	15	11	16	17	17	12	12	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14	18
Trudno powiedzieć	33	27	23	16	22	17	21	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18	14

TABELA 1 cd.

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań															
	2011		2013	2014			2015	2016		2017			2018	2019	2020	2021
	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII	V	IV	VII	IV	
	w procentach															
Zgadzam się	65	68	62	68	66	64	70	69	66	67	71	76	71	73	68	
Nie zgadzam się	17	19	21	17	14	24	18	18	19	19	17	12	15	11	17	
Trudno powiedzieć	18	13	17	15	20	12	12	13	15	14	12	12	14	15	15	

Od roku 2016 utrzymuje się wyższy niż w latach ubiegłych (poczynając od roku 1992) poziom identyfikacji z systemem demokratycznym: odsetek osób, którym nie jest obojętne, czy sprawowane rządy są demokratyczne czy też nie, systematycznie przekracza 60%. W kwietniu tego roku 62% ankietowanych stwierdziło, że ma dla ich znaczenie, czy rządy są demokratyczne czy też nie. Nie przywiązują do tego wagi nieco więcej niż co czwarty dorosły (27%).

CBOS

RYS. 2. Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?

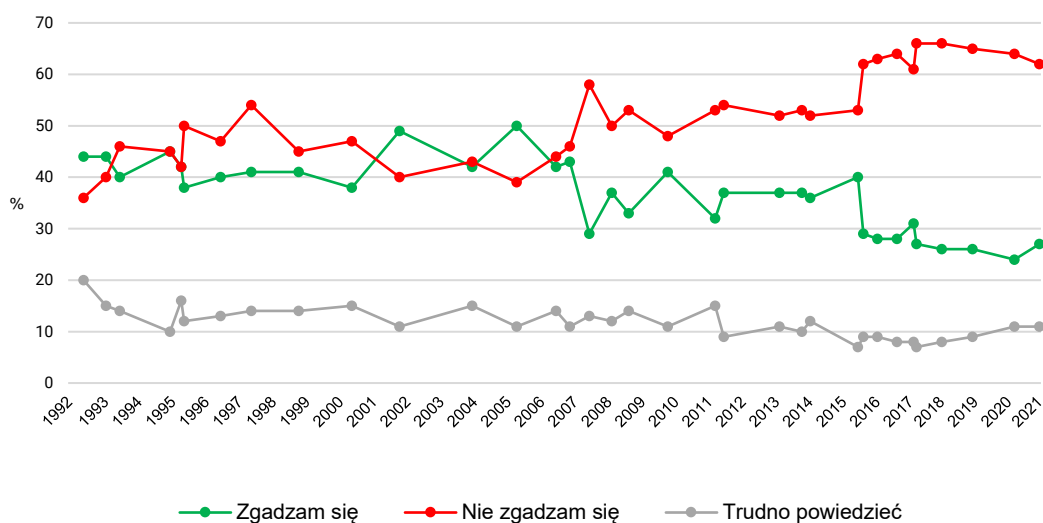

TABELA 2

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?

Wskazania respondentów według terminów badań

	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	1992	1993			1995			1996	1997	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010
	X	VI	XI	V	IX	X	XI	X	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III	
	w procentach																			
Zgadzam się	44	44	40	45	42	38	40	41	41	38	49	42	50	42	43	29	37	33	41	
Nie zgadzam się	36	40	46	45	42	50	47	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50	53	48	
Trudno powiedzieć	20	15	14	10	16	12	13	14	14	15	11	15	11	14	11	13	12	14	11	

TABELA 2 cd.

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?

Wskazania respondentów według terminów badań

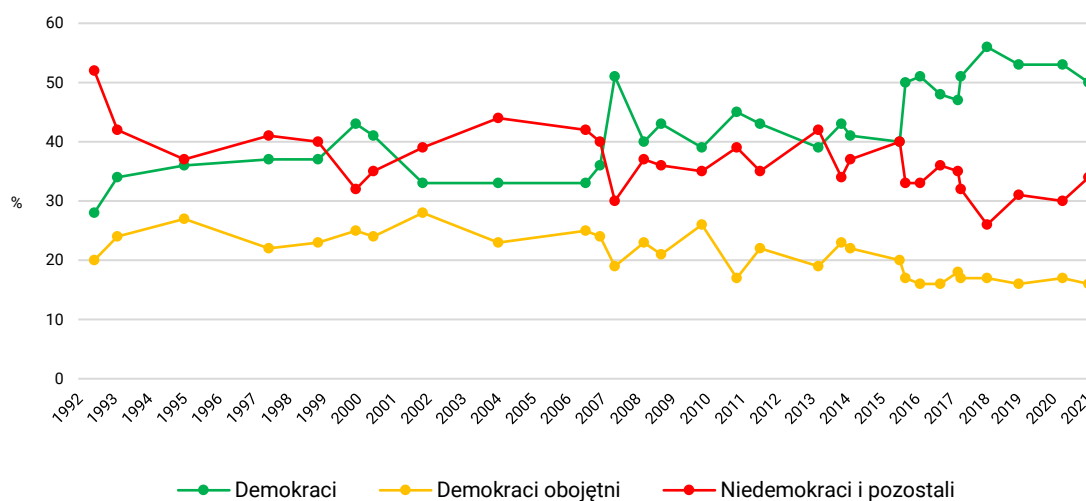
	Wskazania respondentów według terminów badań															
	2011		2013	2014			2015	2016			2017			2018	2019	2020
	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII	V	IV	VII	IV	
	w procentach															
Zgadzam się	32	37	37	37	36	40	29	28	28	31	27	26	26	24	27	
Nie zgadzam się	53	54	52	53	52	53	62	63	64	61	66	66	65	64	62	
Trudno powiedzieć	15	9	11	10	12	7	9	9	8	8	7	8	9	12	11	

Uwzględniając odpowiedzi na oba powyższe pytania skonstruowaliśmy wskaźnik stosunku do demokracji. Na tej podstawie wyróżniliśmy grupę osób, które nie tylko uważają demokrację za najlepszą formę rządów, ale jednocześnie identyfikują się z systemem demokratycznym. Tak rozumianych demokratów odróżniliśmy od „demokratów obojętnych”, którzy wprawdzie popierają demokrację, ale zarazem deklarują, że w gruncie rzeczy nie ma dla nich znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy też nie.

Demokraci w węższym rozumieniu stanowią obecnie połowę dorosłych Polaków. Ich odsetek zmniejszył się w porównaniu z ubiegłym rokiem o 3 punkty procentowe, jednak, biorąc pod uwagę ostatnie trzy dekady, nadal pozostaje względnie wysoki. Od roku 2016, a więc przez cały czas sprawowania władzy przez Prawo i Sprawiedliwość i jego koalicjantów, przywiązanie do demokracji jako wartości uznawanej i odczuwanej, jest deklarowane częściej niż wcześniej (poza okresem bezpośrednio po wyborach parlamentarnych w 2007 roku).

CBOS

RYS. 3. Stosunek do demokracji

Stosunek do demokracji zależy przede wszystkim od poziomu wykształcenia i statusu społeczno-ekonomicznego badanych, a także od wielkości miejsca zamieszkania. Najwięcej demokratów – osób nie tylko aprobujących demokrację, ale także identyfikujących się z tym systemem – notujemy wśród ankietowanych z wykształceniem wyższym, badanych względnie dobrze sytuowanych: o miesięcznych dochodach *per capita* co najmniej 3000 zł, zadowolonych z materialnych warunków życia oraz wśród mieszkańców dużych miast, szczególnie liczących co najmniej pół miliona ludności. Mniejsze znaczenie w tym względzie mają natomiast takie cechy, jak płeć i wiek.

Stosunek do demokracji ma wymiar obywatelski, jest określony przez zainteresowanie sprawami publicznymi i zaangażowanie polityczne, m.in. poprzez gotowość udziału w wyborach. Mniejsze znaczenie mają orientacja polityczna i preferencje partyjne, choć notujemy nieco więcej demokratów (w opisanym wyżej znaczeniu) niż przeciętnie wśród badanych deklarujących lewicowe poglądy polityczne i – przede wszystkim – wśród wyborców Lewicy.

TABELA 3

Cechy społeczno-demograficzne		Stosunek do demokracji		
		Demokraci	Demokraci obojętni	Niedemokraci i pozostali
		w procentach		
Ogółem		50	16	34
Płeć	Mężczyźni	51	18	31
	Kobiety	48	14	38
Wiek	18–24 lata	56	8	36
	25–34	49	17	34
	35–44	51	17	32
	45–54	50	16	34
	55–64	48	20	32
	65 lat i więcej	47	15	38
Miejsce zamieszkania	Wieś	41	20	39
	Miasto do 19 999	47	18	35
	20 000 – 99 999	46	18	36
	100 000 – 499 999	62	7	31
	500 000 i więcej mieszkańców	76	6	18
Wykształcenie	Podstawowe lub gimnazjalne	35	11	54
	Zasadnicze zawodowe	38	23	40
	Średnie	47	19	34
	Wyższe	71	9	20
Dochody na osobę	Do 999 zł	31	19	50
	Od 1000 zł do 1499 zł	41	22	37
	Od 1500 zł do 1999 zł	54	15	31
	Od 2000 zł do 2999 zł	54	20	26
	3000 zł i więcej	70	9	21
Ocena własnych warunków materialnych	Złe	37	15	48
	Średnie	41	15	44
	Dobre	58	16	26
Zainteresowanie polityką	Bardzo duże	74	14	12
	Duże	67	10	23
	Średnie	52	17	31
	Nikłe, niewielkie	38	20	42
	Żadne	23	14	63
Poglądy polityczne	Lewicowe	60	16	24
	Centrowe	49	17	34
	Prawicowe	52	18	30
	Niesprecyzowane	32	12	56
Głosowanie w hipotetycznych wyborach parlamentarnych	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	54	21	25
	Koalicja Obywatelska	64	10	26
	Lewica*	74	14	12
	Konfederacja*	44	13	43
	Polska 2050 Szymona Hołowni	57	12	31
	Niezdecydowani, na kogo głosować	57	13	30
	Niezamierzający głosować	31	18	51

* Dane dotyczące potencjalnych wyborców tego ugrupowania należy traktować z ostrożnością ze względu na ich niewielką liczebność w badanej próbie

Przyzwolenie społeczne na niedemokratyczne formy sprawowania władzy jest obecnie najniższe w historii badań CBOS. Tylko nieco więcej niż co czwarty badany (26%) zgadza się ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne. Ponad połowa (54%, o 2 punkty więcej niż w ubiegłym roku) jest przeciwnego zdania.

CBOS

RYS. 4. Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?

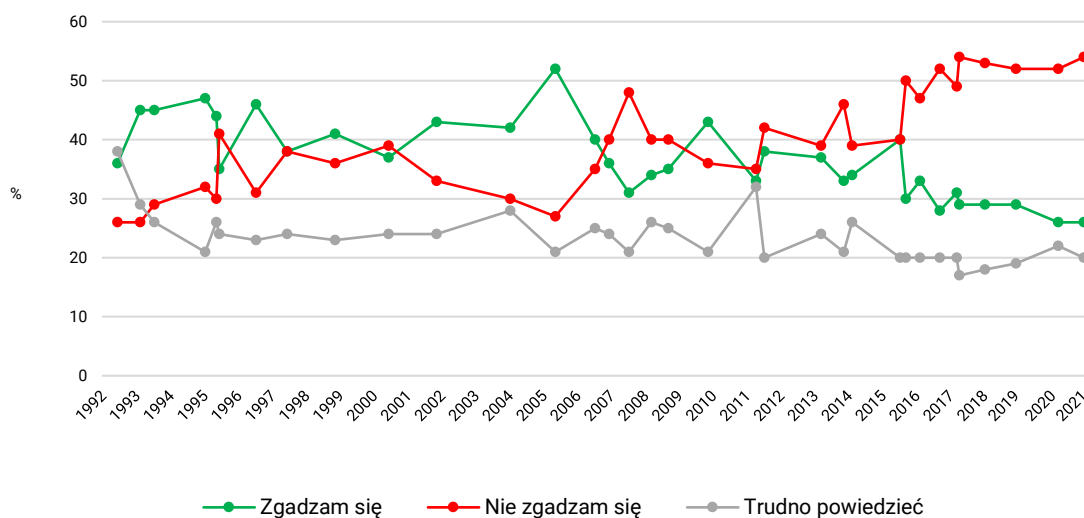

TABELA 4

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																		
	1992	1993		1995		1996	1997	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010	
	X	VI	XI	V	IX	X	XI	X	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III
	w procentach																		
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31	34	35	43
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48	40	40	36
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21	26	25	21

TABELA 4 cd.

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań														
	2011		2013	2014		2015	2016		2017			2018	2019	2020	2021
	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII	V	IV	VII	IV
	w procentach														
Zgadzam się	33	38	37	33	34	40	30	33	28	31	29	29	29	26	26
Nie zgadzam się	35	42	39	46	39	40	50	47	52	49	54	53	52	52	54
Trudno powiedzieć	32	20	24	21	26	20	20	20	20	20	17	18	19	22	20

Akceptacja niedemokratycznych rządów wiąże się przede wszystkim z omawianym wcześniej stosunkiem do demokracji. Wśród osób, które określiliśmy jako demokratów, tylko 17% zgadza się z opinią, że demokracja nie jest systemem uniwersalnym i niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne. Wśród respondentów, którzy wprawdzie uznają przewagę rządów demokratycznych, ale osobiście nie identyfikują się z tym systemem, blisko połowa (49%) dopuszcza inne formy sprawowania władzy. Można zatem powiedzieć, że alienacja polityczna, niezależnie od uznania wartości demokracji jako najlepszej formy rządów, sprzyja przyzwoleniu na niedemokratyczne sposoby sprawowania władzy.

TABELA 5

Stosunek do demokracji	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Demokraci	17	75	8
Demokraci obojętni	49	39	12
Niedemokraci i pozostali	29	29	42

Cechy społeczno-demograficzne badanych określają przede wszystkim poziom i nasilenie dezaprobaty wobec rządów niedemokratycznych. Najbardziej krytyczne wobec niedemokratycznych form sprawowania władzy są osoby najlepiej wykształcone i sytuowane oraz mieszkańcy największych miast. Nieco częściej niż przeciętnie ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne, zgadzają się mężczyźni, ludzie młodzi – do 34 roku życia, mieszkańcy średniej wielkości miast, ankietowani z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz osoby najgorzej sytuowane.

Dezaprobatę niedemokratycznych form rządów częściej niż przeciętnie wyrażają respondenci deklarujący duże zainteresowanie polityką, potrafiący określić swoje poglądy na osi lewica–prawica, zamierzające uczestniczyć w wyborach parlamentarnych. W elektoratach najbardziej przeciwni niedemokratycznym formom rządów są wyborcy Lewicy, Koalicji Obywatelskiej oraz Polski 2050 Szymona Hołowni. Zdecydowanie największym poziomem akceptacji niedemokratycznych systemów władzy wyróżniają się zwolennicy Konfederacji.

TABELA 6

Potencjalne elektoraty	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Konfederacja*	73	22	5
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	25	52	23
Koalicja Obywatelska	22	72	6
Polska 2050 Szymona Hołowni	21	70	9
Lewica*	18	74	8
Niezdecydowani, na kogo głosować	19	63	18
Niezamierzający głosować	29	37	34

* Dane dotyczące potencjalnych wyborców tego ugrupowania należy traktować z ostrożnością ze względu na ich niewielką liczebność w badanej próbie

OCENA FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI

W ostatnich latach – od 2018 do lipca 2020 roku – w naszych sondażach przeważały pozytywne oceny funkcjonowania demokracji w Polsce. Wprawdzie przewaga zadowolonych z jakości polskiej demokracji nad niezadowolonymi była bardzo niewielka, jednak biorąc pod uwagę, że od 1993 w kolejnych badaniach Polacy na ogół dawali wyraz swojemu rozczarowaniu funkcjonowaniem demokracji w naszym kraju, a odsetek zadowolonych nigdy nie przekraczał 50%, to można uznać, że lata 2018–2020 należały do najlepiej ocenianych. Między lipcem ubiegłego roku a kwietniem oceny funkcjonowania polskiej demokracji wyraźnie się jednak pogorszyły: odsetek zadowolonych zmniejszył się o 11 punktów procentowych (z 49% do 38%), zaś odsetek niezadowolonych wzrósł o 8 punktów (z 44% do 52%). Obecne oceny funkcjonowania demokracji w Polsce są zbliżone do notowanych od początku 2016 do 2017 roku. W tym okresie liczne były protesty przeciw polityce Prawa i Sprawiedliwości – początkowo organizowane przez Komitet Obrony Demokracji, m.in. przeciw zmianom w Trybunale Konstytucyjnym, potem odbywały się czarne marsze przeciw ewentualnemu zaostrzeniu prawa do aborcji i wreszcie demonstracje przeciw zmianom w sądownictwie. Wydaje się, że obecne pogorszenie opinii o sposobie funkcjonowania demokracji w Polsce można łączyć z zaostrzeniem prawa do aborcji po październikowym wyroku Trybunału Konstytucyjnego, co wywołało liczne protesty i obniżenie poparcia społecznego dla Prawa i Sprawiedliwości.

RYS. 5. Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce

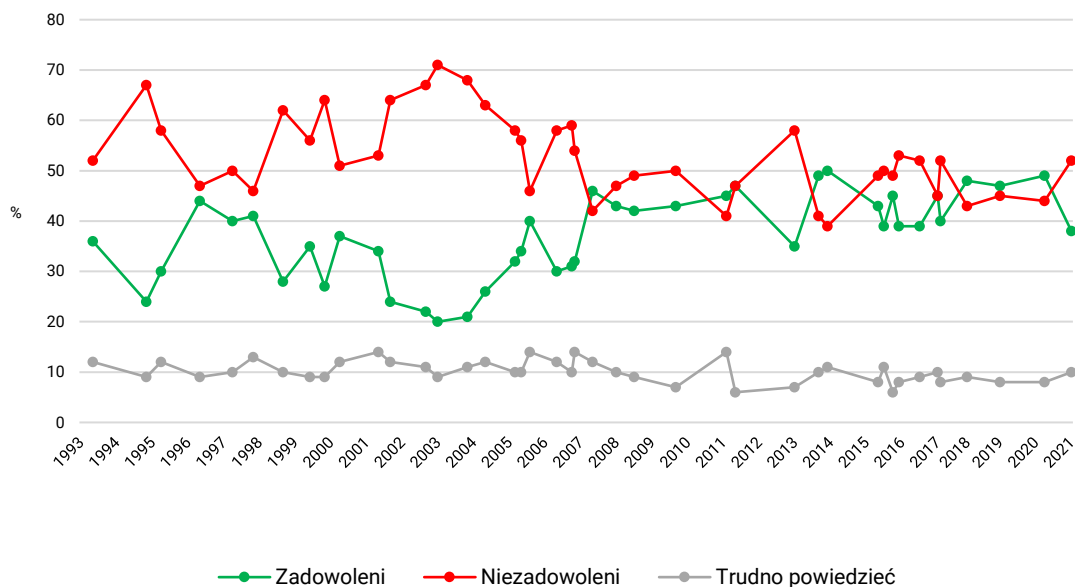

TABELA 7

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań																				
	1993	1995			1996	1997	1998		1999		2000		2001	2002	2003		2004		2005		2006
	XI	V	X	XI	X	V	III	XII	IV	X	XI	III	III	VII	V	XI	IX/X	XI	II	XI	
	w procentach																				
Zadowoleni	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	
Niezadowoleni	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	

TABELA 7 cd.

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań																						
	2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014		2015		2016		2017		2018	2019	2020	2021			
	IV	V	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	IV	XI	I	IV	VI	I	VII	VIII	V	IV	VII	IV
	w procentach																						
Zadowoleni	31	32	46	43	42	43	45	47	35	49	50	47	43	39	45	39	39	45	40	48	47	49	38
Niezadowoleni	59	54	42	47	49	50	41	47	58	41	39	44	49	50	49	53	52	45	52	43	45	44	52
Trudno powiedzieć	10	14	12	10	9	7	14	6	7	10	11	9	8	11	6	8	9	10	8	9	8	8	10

Zadowolenie z funkcjonowania demokracji wiąże się ze stosunkiem do systemu demokratycznego. Co ciekawe, najlepiej jakość polskiej demokracji oceniają osoby, które wprawdzie uznają przewagę rządów demokratycznych nad innymi formami sprawowania władzy, ale osobiście nie identyfikują się z tym systemem. W przeważającej mierze krytyczni w opiniach są natomiast ci, których określiliśmy jako demokratów.

TABELA 8

Stosunek do demokracji	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Demokraci	40	56	4
Demokraci obojętni	61	36	3
Niedemokraci i pozostali	25	54	21

Oceny funkcjonowania demokracji w Polsce silnie różnicuje orientacja polityczna i, szerzej, światopoglądowa. Większość badanych deklarujących prawicowe poglądy polityczne (62%) jest zadowolona ze stanu polskiej demokracji. Osoby lokujące swoje poglądy na lewo lub w centrum na ogół oceniają go krytycznie (odpowiednio 81% i 59%). Pozytywnym ocenom funkcjonowania demokracji sprzyja religijność. W elektoratach usatysfakcjonowani rozwojem demokracji w naszym kraju są jedynie wyborcy Prawa i Sprawiedliwości oraz jego koalicjantów. Zwolennicy ugrupowań opozycyjnych w zdecydowanej większości oceniają stan demokracji w Polsce negatywnie.

TABELA 9

Potencjalne elektoraty	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	83	12	5
Lewica*	18	80	2
Polska 2050 Szymona Hołowni	16	78	6
Konfederacja*	15	82	3
Koalicja Obywatelska	12	88	0
Niezdecydowani, na kogo głosować	32	56	12
Niezamierzający głosować	32	50	18

* Dane dotyczące tych elektoratów należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką ich liczebność w próbie

Mniejsze znaczenie niż identyfikacje polityczne i partyjne mają cechy społeczno-demograficzne badanych. Więcej niż przeciętnie zadowolonych z funkcjonowania polskiej demokracji notujemy wśród osób w wieku 55+, mieszkańców wsi, szczególnie rolników, respondentów z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym oraz wśród badanych o miesięcznych dochodach *per capita* od 1000 zł do 1999 zł. Szczególnie krytyczni w ocenach są ludzie młodzi, do 24. roku życia, mieszkańcy dużych miast oraz osoby najlepiej wykształcone i sytuowane.

Po roku 2015 umocniły się w naszym kraju postawy prodemokratyczne, obniżył się poziom alienacji politycznej oraz zmniejszyła się akceptacja niedemokratycznych form sprawowania władzy. Przyzwolenie społeczne na niedemokratyczne rządy jest obecnie najniższe w historii badań CBOS.

W ostatnich latach, od roku 2018 do lipca 2020, nie tylko notowaliśmy rekordowe wskaźniki aprobaty ładu demokratycznego, ale także przeważały pozytywne oceny funkcjonowania demokracji w Polsce. W ostatnich kilku miesiącach oceny stanu polskiej demokracji dość wyraźnie się jednak pogorszyły – przewagę ponownie zyskały osoby niezadowolone ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju.

Opracowała

Beata Roguska